

הל' כבוד ספר תורה

סי' רפב

מי שנפל ס"ת מידו חייב להתענות¹, ויתן צדקה כפי כחו², ודין זה נוהג גם אם נפל בנרתיקו³, אבל אם נפל בתוך הארון עצמו אי"צ להתענות⁴, ודעת רוב הפוסקים⁵ דה"ה בס"ת פסולה, וכל זה איירי גם אי נפל רק חצי מהספר דהיינו שנפל רק בצד אחד וצד השני נשאר בידו⁶, אבל יש מקילין⁷ בכה"ג, ואם לא נפל מידו ממש רק שגרם לזה יש⁸ מחייבין להתענות ויש⁹ פוטריין.

ואם נפל באונס צ"ע אם חייב להתענות וראה בהערה¹⁰.

¹ כנה"ג כאן בשם הרב בעל משפטי שמואל (סי' יב) הובא במג"א (או"ח סי' מד סק"ה), אך יש להדגיש דאין מקור לחיוב זה מהש"ס רק הוא מדברי הפוסקים הקדמונים, וכמו שהאריך בשו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד סי' נט) ועוד.

² עי' שו"ת מהר"י ברונא (סי' קכז) שדעתו דעדיף ליתן צדקה, אך כתב ג"כ להתענות באותו יום וטעמו מבואר שם דס"ל דסימנא יש בזה לעשות תשובה ע"ש, ועי' שו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' כח) שיתן קס"ב פרוטות לצדקה וגם יקנה פתיחת הארון וישא הס"ת להבימה ויגביהו וגם יחזירו לתוך הארון, ויעלה בשבת לשישי וידליק נר יום ולילה לכבוד הס"ת וכו' ע"ש.

³ כן מבואר מהמג"א הנ"ל שאחר שהביא דבר המשפטי שמואל הנזכ"ל ציין לעי' בסי' מ, וכונתו למה שמבואר שם דתפילין מותר לתלות בכיסן משא"כ ס"ת ע"ש, והיינו שיש חומר בס"ת מבתפילין דבס"ת אין הבדל אם הוא בכיסן או לא, ועי' שו"ת רמ"ץ (או"ח סי' ח), שו"ת חיים שאל (ח"א סי' יב) ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' א פרק ג סק"א).

⁴ שו"ת זכר יהוסף (סי' לא) שסגי ליתן צדקה, וע"ע בשו"ת דעת משה (סי' כח), מהרש"ג (יו"ד סי' נד) ופרי הארץ (ח"ב סי' עב) שדנו אם נפל במדרגות ליד הארון קודש דבכה"ג יש להתענות ואין דינו כנפל בתוך הארוה"ק ע"ש, אך בזכר יהוסף שם מבואר דס"ל דכיון דדין מדרגות אה"ק אין להם דין קרקע כדמוכח מרמ"א כאן (ס"ז) שהוצרך להדגיש דגם שם אין להניח ספרים, א"כ אין לחייב תענית, אך עי' ביאור הגר"א שם (ס"ק יט) שכתב דטעמא דאסר הרמ"א גם על מדרגות ארה"ק הוא משום דהוא כארץ שדורכין עליה, וא"כ יתכן דה"ה הכא דזיל בתר טעמא, ועי' בס' מאזנים למשפט (סי' ה) משכ"ב וע"ע בציץ אליעזר הנ"ל (פרק ח) מש"כ בזה טובא.

⁵ חיים שאל (הנ"ל), שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נב), שורגא המאיר (ח"ג סי' נא), הרי בשמים מהדו"ת (סי' קלט), אך עי' בציץ אליעזר הנ"ל (פרק ז) שהביא מדברי הפוסקים (חיים שאל הנ"ל, באר חיים מרדכי ח"ב או"ח סי' ט ועוד) דקיל יותר אם הס"ת הוא פסול ע"ש.

⁶ שו"ת אבני צדק (סי' קיז), מהרי"א (או"ח סי' ג), מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פב), מהרש"ג (יו"ד סי' נג) הובאו דבריהם בשו"ת ציץ אליעזר (הנ"ל בפרק ט).

⁷ עצי הלבנון (סי' עא) ונסתייע שם מסוגיא דעירובין (צז-ח), אך בציץ אליעזר הנ"ל דחה דבריו דאין הגדון כאן אי נפל מקצתו מקרי נפל כולו כיון דגם חלק שנפל נתבזה וצריך כפרה ע"ז.

⁸ הפוסקים שחייבו גם ברואה ס"ת שנפל [עי' להלן בסמוך], כ"ש כאן שידו במעל, רק שלא נפל מידו ממש, פשוט דיש להתענות, ויתכן דגם הפוסקים שהקילו בציבור שראה, אך כאן יחמירו דאף דאינו אלא גרמא מ"מ הרי עדיף מסתם ראה ויל"ד בזה עי' בדבריהם, וע"ע בשו"ת באר חיים מרדכי (ח"ב או"ח סי' ט) שנקט לחומרא דיש להתענות.

⁹ עי' שו"ת רמ"ץ (או"ח סי' ח) שהקיל בזה, ויש להדגיש דעיקר נקודת הפלוגתא מוסב בטעם התענית האם הוא משום זלזול ואי שמירה, או משום סימנא דבעי תשובה, עי' שו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' כ) והבן.

¹⁰ הבאנו לעיל דמדברי מהר"י ברונא שהוא המקור להאי דינא בדבריו מבואר דטעם התענית הוא משום דסימנא איכא דבעי לשוב היות ומדת הדין מתוחה ע"ש, וכן נקטו הרבה מהפוסקים שהובאו בדברינו ה"ה הדברי חיים (ח"א יו"ד סי' נט) הובא להלן לגבי הרואים ס"ת שנפל, וע"ש בציץ אליעזר, ולפי"ד פשוט ג"כ הכא דיש להתענות דמה לי אונס מה לי פשיעה הא סימנא איכא בכל גוונא וכ"כ הדברי חיים שם להדיא, אך להחולקים על הנחה זו עי' שו"ת אבני נזר (יו"ד ח"ב סי' שעח) ועוד דהתענית הוא לכפרה על עצם בזיון הס"ת, ולפי"ז אם אונס היה ל"צ תענית ופשוט.

הרואה ס"ת שנפל לארץ פטור להתענות¹¹, אך נהגו להתענות והפוסקים¹² הביאו כמה סימוכין לחייב בתענית, ויש¹³ מחייבין גם אנשי הקהילה שלא ראו שנפל אך הם שייכים לאותו קהילה.

הרואה ס"ת מונח על הארץ אבל לא ראה איך שנפל יש¹⁴ מחייבין להתענות, אך רוב הפוסקים¹⁵ מקילין בזה.

ולענין מספר התעניות לכל הנ"ל, הרי הדבר תלוי בכמה צדדים וצדי צדדים, ונחלקו בזה טובא, וראה בשו"ת ציץ אליעזר¹⁶ שהרחיב בזה בכל הפרטים והאופנים.

¹¹ כן מוכח מדברי כל הפוסקים וכמו שהארץ להוכיח בזה בציץ אליעזר הנ"ל (שם פרק ג) והוא גם מלתא דמסתברא שהרי זה שנפל מידו יש לתלות שבגללו נפל שפשע בשמירתו והסיח דעתו וכדו', אך א"א לתלות האשמה בכך על הרואין, והביא (שם פ"ד) שכן מפורש בחיד"א בספרו שיווי ברכה (יו"ד סי' רפב אות ד) ובשו"ת חיים שאל (הנ"ל) וע"ש שציין דבכנה"ג (יו"ד שם) לא כתב אלא דהרואה ס"ת שנפל מידו ולא הרואה ע"ש וכ"פ בשו"ת רמ"ץ (או"ח סי' ח), ועי' בשו"ת מהרש"ג (הנ"ל) שהקיל ג"כ אך כ' שיפדה התענית בממון.

¹² עי' בשו"ת ברכה הנ"ל דיש מקומות שהרבנים ראוי לפי הצורך שיש לחייב גם הרואים והוא תלוי בעיני הרב והכרעתו ע"ש, ועי' שו"ת אמרי אש (או"ח סי' ו) עפי"ד הרמב"ן (פ' תבא) בביאור דברי הירושלמי בסוטה (הובא בתוס' שם לז: ד"ה רשב"י). עי' שו"ת יד אלעזר (סי' קכו) שלפמ"ש מהר"י ברונא (הנ"ל) דסימנא איכא דצריך תשובה, א"כ י"ל דה"ה להרואין שהראו משמים דצריכין תשובה, אך עי' בשו"ת זכר יהוסף (או"ח סי' לא) שהשיג ע"ד, וגם טען דל"ש בזה מנהג כיון דלאו מלתא דשכיחא ול"ש בזה מנהג כמ"ש בהל" שחיטה (פי"א הי"ג) וכס"מ שם ע"ש. עי' ספר מאזנים למשפט (סורוצקין, סי' ה) דכיון דס"ת שייך לקהל ע"כ יש בזה סימן רע לשולחיו שהם הקהל ולכן יש להתענות וכע"ז כ' בשו"ת ערוגת הבושם (או"ח סי' כ), וע"ע בכ"ז בציץ אליעזר הנ"ל (פרק ד).

¹³ עי' שו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד סי' נט) וטעמו משום דכיון דאירע בזיון התורה מוכח שבעונותינו הוא ואם שייך לאותו קהילה סימן שגם בו תלוי האשמה, וע"ש עוד ראיתו אך בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רסד) דחה דבריו ועמ"ש בציץ אליעזר (שם פרק ו סק"א) ליישבו.

¹⁴ עי' שו"ת חזון נחום (סי' פו) ובשו"ת עולת יצחק (סי' סז) כ' דעכ"פ יתענה יום א' מבה"ב.

¹⁵ עיקרי דינים (או"ח סי' ב אות טו) בשם שדה הארץ (ח"ג סי' לא), יד אלעזר (הנ"ל), שו"ת ברכה רצה (סי' קא), שו"ת מהר"ש (הנ"ל), שו"ת גבול יהודה (או"ח סי' ז), וע"ע בשו"ת זקן אהרן (ח"ב או"ח סי' טז) שדן בפוקר מטורף שהשליך ס"ת לארץ רח"ל דאין לחייב רק מי שנפל מידו ולא הרואים וכ"ש לא אלו שגם לא ראוי איך שנפל רק ראוי אותו מושלך על הארץ, אך בכל זאת יש עכ"פ להקהל ליתן כסף לצדקה ע"ש.

¹⁶ הנ"ל (פרק י) ע"ש שהביא כל הפוסקים שדיברו בזה וכל הפרטים בזה ותמצא נחת.